

bez svake evidencije. S razvojem narodnooslobodilačke borbe razvijalo se i knjigovodstvo i 1. II 1945. Predsjedništvo AVNOJ-a donijelo je odluku o uvođenju jednoobraznog računovodstva za sva veća poduzeća.

U devetom poglavlju Blagojević ukratko sumira svoja razmatranja. Ukazuje na to da su se financije razvijale odozdo prema gore, te da je razvoj financija posve originalan i samonikao. Ovdje Blagojević donosi i periodizaciju razvoja financija. U prvom periodu do Drugog zasjedanja AVNOJ-a 1943. financije su neujednačene, ali su ih rukovodioci KPJ ipak usmjeravali ka istim ciljevima. Period od Drugog zasjedanja AVNOJ-a do oslobođenja Beograda okarakteriziran je formiranjem financijskih organa u širim zemaljskim i oblasnim okvirima i njihovim povezivanjem zajedničkim akcijama. Period od oslobođenja Beograda do kraja rata, u svibnju 1945, ispunjen je prilagođivanjem financija potrebama nove države, i izvanredno živom aktivnošću u reguliranju niza financijskih pitanja potrebnih za praktični život. U vrijeme oslobođenja zemlje financijski sistem bio je posve izgrađen i država je bila spremna za daljnji razvojni start.⁴ Uključivanje nekih birokratskih formi iz regulative stare Jugoslavije u novi sistem i nije toliko važno. Važni su bili brzina i nastojanje da su postupci uvijek u okviru zakonitosti, utoliko više što su s obzirom na prihode teret rata ipak ponijele najšire narodne mase dobrovoljno na svojim leđima (str. 164).

I na kraju, možemo ukazati na to da je od drugog do devetog poglavlja Blagojević izložio najpotpunije i najcjelovitije do danas razvoj financija u toku narodnooslobodilačkog rata, te da ovaj rad predstavlja vrijedan doprinos toga financijskog stručnjaka daljnjem proučavanju razvitka financija u toku rata.

Mira Kolar-Dimitrijević

*JELENA POPOV, Glavni NOO Vojvodine 1943–1945,
Novi Sad – Sremski Karlovci 1977, 646 str.*

U već poznatoj i uredno publikovanoj ediciji »Građa za istoriju Vojvodine«, kao knjiga XII, izašao je zbornik dokumenata posvećenih centralnoj instituciji revolucionarne vlasti u Vojvodini u razdoblju od osnivanja do septembra 1945. Priređivač zbornika je Jelena Popov, koja se već više godina bavi istraživanjem završne faze rata i prvih godina socijalističke Jugoslavije. Ona je dala neophodna objašnjenja i obavila selekciju objavljenih dokumentacije. Nastojeći da prezentira najvažnija dokumenta i što kondenzovanije postupi, J. Popov objavila je samo izbor građe nastale u radu Predsedništva Glavnog narodnooslobodilačkog odbora Vojvodine (GNOOV-a), izostavljajući dokumenta stvarana u radu odeljenja Predsedništva. Njena intencija kao priređivača zasnivala se, sem pomenutih razloga, i na proceni da je Predsedništvo bilo onaj glavni organ gde se odlučivalo, donosile najvažnije odluke i zapravo efektivno formulisala politika, koju

⁴ *Branke Petranović, Prilog izučavanju planiranja i finansiranja privredne obnove u Jugoslaviji 1945–46, JIČ, 2/1963, 88–101.*

su kasnije odeljenja — kao resori — razrađivala. Tamo je, kaže priređivač, nastalo toliko građe da bi trebalo, i to pri najstrožijim merilima, još jedna knjiga da se objave svi vredni dokumenti.

Na gotovo 650 stranica hronološki je izloženo 249 dokumenata, počev od Proglasa Pokrajinskog narodnooslobodilačkog odbora za Vojvodinu i Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine i pisma Pokrajinskog narodnooslobodilačkog odbora Vojvodine narodnooslobodilačkim odborima u Vojvodini do Zapisnika sa Druge sednice Predsedništva Narodne skupštine Autonomne pokrajine Vojvodine. Hronološki, dokumentacija obuhvata razdoblje od 22. avgusta 1943. do 12. septembra 1945. Autorica je dala sažete podatke o Glavnom narodnooslobodilačkom odboru Vojvodine, literaturi i izvorima, ali je ipak propustila da nešto više kaže o genezi i poreklu najvišeg organa vlasti Vojvodine. Zbornik se završava registrima imena i mesta.

Sa stručnog gledišta, naučno i informativno nama se čini adekvatnim rešenje priređivača da u zborniku prikupi najznačajnija dokumenta vezana za poreklo, organizaciju, rad i funkcionisanje Predsedništva GNOOV-a, nezavisno od toga jesu li već ranije bila objavljena ili nisu. Upućivanje na objavljena dokumenta dalo bi već fragmentarno obeležje zborniku i umanjilo njegovu operativnu vrednost za čitaoce i korisnike. J. Popov je u jednoj belešci dala podatke gde su već do sada bila delimično objavljena dokumenta o radu Glavnog odbora. Pored Zbornika dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda tom I, knj. 8, knjige Prvo i Drugo zasjedanje AVNOJ-a (priređivač Sl. Nešović), *Službenog lista Vojvodine* i izbora mra Ranka Končara objavljenog u novosadskom časopisu *Savremenost*, br. 1/1974, ta su dokumenta pojedinačno korišćena i u nekim radovima, sećanjima, memoarima.

Sada se pojavljuju u celini kao svedočanstvo o razvitku narodne vlasti u Vojvodini, stepenu razvitka narodnooslobodilačkog pokreta, prožimanju narodnooslobodilačkih i revolucionarnih elemenata, državnoj institucionalizaciji pokrajine u završnoj fazi rata i njenom sjedinjavanju sa Srbijom kao složenom federalnom jedinicom 1945. godine. Uz to, kao što ističe autorica, osnivanje Glavnog NOO Vojvodine bilo je »važan momenat u oživotvorenju politike KPJ prema nacionalnom pitanju. U mnogonacionalnoj Vojvodini, kao istorijski, politički i privredno specifičnom regionu Jugoslavije, rešenje nacionalnog pitanja se, prema koncepciji KPJ, videlo u stvaranju autonomne društveno-političke zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti« (IX).

Tu, po nama, dobru orijentaciju da istraživači objavljuju građu o ustanovama koje su prethodno studijski obradili ili da naučnoj obradi pristupaju po izdavanju dokumenata, možemo samo pozdraviti. J. Popov je u novosadskim *Istraživanjima*, br. 3, objavila rad o Glavnom narodnooslobodilačkom odboru Vojvodine u naznačenom periodu (1943—1945). Kao istraživač institucije ona ima sigurne kriterijume i u kasnijem odabiranju građe. Prema J. Popov, uslovi za rad pokrajinskog organa vlasti stvoreni su tek u leto 1943. Stav Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu iz oktobra 1942. da se stvori pokrajinski odbor ne izlazi, prema J. Popov, iz sfere ideje. Inicijativni pokrajinski narodnooslobodilački odbor stvoren je oktobra 1943. i tek novembra 1943. deluje kao Pokrajinski NOO Vojvodine. U kratkoj uvodnoj belešci J. Popov prati evoluciju toga tela: 10. marta 1944. Odbor je konstituisan kao Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine (GNOOV); novembra 1944. GNOOV prelazi u oslobođeni Novi

Sad; od 17. oktobra 1944. do 27. januara 1945. uvedena je Vojna uprava u Bačkoj, Banatu i Baranji; na Skupštini izaslanika naroda Vojvodine izabran je novi Glavni NOO Vojvodine od 150 članova, koji je avgusta 1945. prerastao u Narodnu skupštinu Autonomne Pokrajine Vojvodine.

Branko Petranović

*AHMED HADŽIROVIĆ, Sindikalni pokret u Bosni i Hercegovini
1918–1941, Beograd 1978, 500 str.*

Sindikalni pokret na području Jugoslavije u međuratnom razdoblju, bez obzira na njegovu političku heterogenost i organizacionu razdrobljenost te relativnu slabost, imao je važno mjesto u ekonomskoj i političkoj borbi radničke klase s građanskim sistemom. Imao je značajno mjesto i u društvenom životu, pogotovo zato što je njegov revolucionarni dio, pod vodstvom i utjecajem KPJ, služio radničkoj klasi da se s više ili manje uspjeha suprotstavlja ekonomskoj, političkoj pa i kulturnoj eksploataciji kojoj je bila nesmiljeno izložena u tom građanskom sistemu vlasti, ali i po tome što je sindikalni oblik organizacije omogućavao i snagama izvan radničke klase da pokušaju ostvariti svoje utjecaje na radništvo i tako zapravo kočiti klasnu borbu, bilo ekonomsku bilo političku. Dakle, sindikalne su organizacije po tim svojim značajkama imale važno mjesto i u organiziranju radničke borbe uopće i u borbi protiv nastojanja da se ona potisne, kanalizira, otupi njezina oštrica. To je karakteristika sindikalnog pokreta na čitavom teritoriju Jugoslavije, pa tako i Bosne i Hercegovine, iako na tom području sindikalni pokret nije bio i najrazvijeniji. Problemima razvoja sindikalnog pokreta, uz prikaz ekonomske podloge položaja radništva, posvetio je pažnju u svojoj najnovijoj knjizi dugogodišnji istraživač toga dijela radničkog pokreta na tlu Bosne i Hercegovine dr Ahmed Hadžirović, naučni suradnik Instituta za istoriju u Sarajevu, i dao joj naslov Sindikalni pokret u Bosni i Hercegovini 1918–1941. Knjiga je tiskana ove, 1978, godine u Beogradu, u izdanju izdavačke organizacije »Rad«. Hadžirović je u njoj dao prvi sustavni pregled privrednih prilika, ekonomskog i socijalnog položaja radnika, te tendencija i organizacija sindikata, od onih pod utjecajem Komunističke partije do onih pod protektoratom režima i građanskih stranaka.

Hadžirović je u Uvodu objasnio svoj pristup istraživanju i formuliranju problema razvoja sindikalnih organizacija na tlu Bosne i Hercegovine na kome su sindikati — uz specifičnosti, koje su bile posljedica političkih, ekonomskih i uopće društvenih okolnosti u kojima su djelovali — bili rascjepkani kao i u ostalim dijelovima Jugoslavije, podijeljeni zbog ovisnosti o političkim težnjama onih snaga koje su ih osnivale ili se borile za utjecaj u njima, iako na tom području, uglavnom, nisu postojale centrale osnovnih sindikalnih pravaca i struja. Zato je autor morao obratiti pažnju i na opći razvoj sindikalnog pokreta i na specifičnosti njegove u Bosni i Hercegovini i toga se, uglavnom, držao u cijeloj knjizi. Podijelio ju je u četiri osnovna dijela, i to: I Privredne prilike u Bosni i Hercegovini i položaj radnika (s poglavljima: Pregled privrednih prilika i Položaj